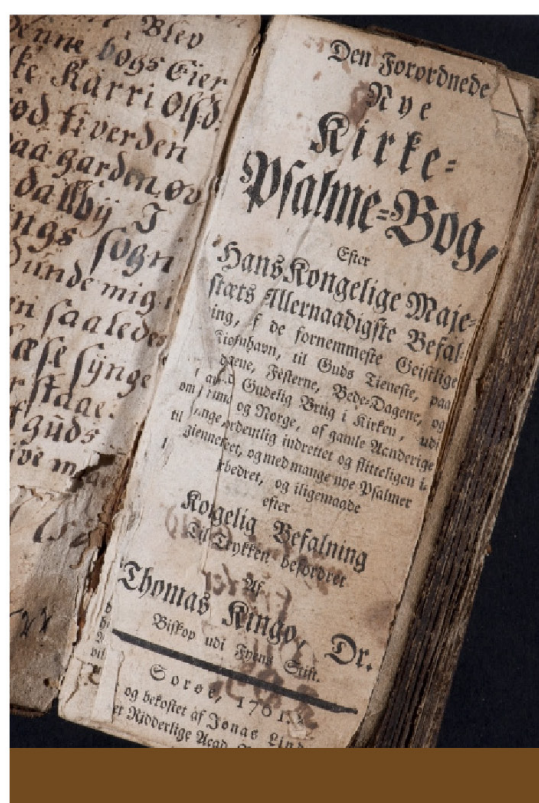

En PDF-artikel fra www.salmedatabasen.dk af tidl. præst Niels Thomsen

Hvad skal vi med de gamle salmer, når vi har de nye?

Hvad skal vi med de gamle salmer, når vi har de nye?

Niels Thomsen

Tidl. Frimenighedspræst i Ryslinge og Rektor for Præstehøjskolen

Salmedatabasen beskæftiger sig især med nye salmer. Jeg er blevet bedt om at skrive i Salmedatabasen om, hvorfor jeg beskæftiger mig med gamle salmer. Jeg glæder mig over at få lejlighed til at fortælle om, hvilket udbytte, jeg selv har af at fortolke gamle salmer, og hvad jeg håber, andre kan få ud af det.

I 2016 udgav jeg *Her vil ties, her vil bies*, en ”forbrugervejledning” til 17 Brorsonsalmes. Ordet forbrugervejledning skal angive, at jeg ikke er ude på at skrive hverken litteraturhistorie eller teologihistorie, men på at hjælpe til at holde de gamle salmer i brug i kirke og i hjem også i nutiden.

Hvorfor? Ja, først og fremmest for at holde den vidde i trosforståelse og i forkyndelse fast, som vi kan hente i de salmer, der er blevet til i tider, hvor andre eksistentielle grundspørgsmål var i forgrunden, end dem vi hører mest om nu. For at kunne gøre det, er det selvfølgelig også vigtigt at få forklaret meningen med ord, der nu er gledet ud af dagligsproget, og få lys over formuleringer, der er så snoede, så der er brug for hjælp til at forstå dem. Men det vigtigste er det første: At holde vidden fast.

Der er i disse år en kolossal grøde i salmedigtning. Der kom med den Den danske Salmebog 2002 en vis fornyelse. Den udbredte brug af de nye salmer, der kom med dér, viser, at der var behov for det. Fornyelsen var konservativ og forsigtig. Konservativ, når den ”fornyede” ved at gøre de gamle salmer længere og føre mange tekster tilbage til en oprindelig form, som er sværere at forstå end den, vi kendte i den gamle salmebog. Forsigtig, fordi den langt fra har dækket behovet. I år er der kommet to

tillæg, 100 salmer og Kirkesangbogen. De vil utvivlsomt blive brugt flittigt i de kommende år. Det er godt; men det er risikabelt, hvis det kommer til at betyde, at de gamle salmer glider ud af brug.

De nye salmer og det moderne menneske

Det er fælles for både nye og gamle salmer, at de har præg af den tid, de bliver til i, og at folk, der skriver og bruger salmerne, stiller tidens spørgsmål og lytter efter de svar, de i deres egen tid kan finde i den kristne tro.

I de salmer, der skrives nu, bliver der lagt stor vægt at synge: Om at verden er gudskabt; om kristentro som kilde til livsglæde; om vort ansvar for natur og for jordkloden; om mening; om kvindeerfaringer; om sorg; om Gud som sjælesørger. Et iøjnefaldende træk i mange nye salmer er, at man frimodigt har taget det til sig af bibel og tradition, som man kan bruge, og lige så frimodigt lader det ligge, der ”ikke siger en noget”. Bibel og tradition bruges som inspiration og ikke som autoritet. Det er købers marked. Jeg har hørt sagt, at folkekirken har vældig gode svar på spørgsmål, som folk ikke stiller, og at præsterne bruger deres kræfter på at få folk til at stille de spørgsmål, som de kan svare på. Det rammer ikke de nye salmer. De forholder sig netop til de spørgsmål, der er i forgrunden i nutiden.

Men det moderne menneske er ikke så entydigt, som det kan se ud, når man ser på, hvad der mest skrives om nu. Mennesker bliver i forskellige aldre og forskellige livssituationer stillet over for andre spørgsmål end dem, der er mest fremme i de salmer, der skrives nu. Vores salmebog rummer salmer fra tider, hvor temaer som synd og nåde, døden, himmellængsel, retfærdighed, trofasthed mm, var i forgrunden. Det kan godt være, at de temaer ikke er mest i

vinden nu, men de er ikke forsvundet. Kirkeklokkerne kalde på gammel og på ung, mest dog på sjælen træt og tung, syg for den evige hvile, som Grundtvig skriver. Måske siger de ny salmer mest til den, der er ung og livskraftig. Men til de gamle og til sjælen træt og tung, syg for den evige hvile, er der mere at hente i mange gamle salmer. At kende og forstå dem er vigtigt, når de spørgsmål bliver ens egne. Gamle salmer kan ruste os til at finde vej, når vi kommer uden for nutidens cirkel.

Jeg har fået positive tilbagemeldinger på min forbrugervejledning til Brorsons salmer både fra folk med kirkelig baggrund, og – mere overraskende – fra folk, der ikke har den baggrund. Jeg havde troet, at Brorsons Jesus-fromhed og himmellængsel og inderlighed var for høj en barriere for ikke-kirkelige. Det er åbenbart ikke tilfældet. Jeg tager det som udtryk for, at det ikke er entydigt, hvad modernitetens mennesker, kirkelige såvel som ukirkelige, har øre for. Og brug for.

For at kunne svare på det spørgsmål, jeg har fået stillet, har jeg genlæst nogle af mine tolkninger til de 17 Brorsons salmer og forsøgt at tænke efter, hvordan de kan være relevante for mennesker i det sekulariserede 21. århundrede. Jeg vil tage tre salmer frem. Den ene er *Op, al den ting, som Gud har gjort* (DDS 15). Den anden er *Når mit øje, træt af møje* (DDS 558). Den tredje er *Den yndigste rose er funden* (DDS 122).

Skabning og skaber.

Op, al den ting, som Gud har gjort DDS 15.

Op, al den ting, som Gud har gjort er nok den af Brorsons salmer, der bliver sunget mest. Også folk uden kirkelig baggrund vælger den gerne både ved bryllup og begravelse.

Det ligger lige for at forstå den som en natursalme, hvor vi vandrer gennem mark og skov, langs hav og under stjernehimmel og lovpriser det alt sammen. I første omgang lyder salmen smuk ligesom Septembers himmel er så blå. De fleste kan også synge med på, at det er smukt og poetisk i sang at takke

Gud, som har skabt det alt sammen, som det fortælles i Bibelen. Det er en god indgang, men salmen fører os videre. Allerede i første vers åbner den til en højere himmel.

Op, al den ting, som Gud har gjort
hans herlighed at prise!

Det mindste, han har skabt, er stort
og kan hans magt bevise.

Nok ser vi naturens herlighed, og vi opfordres til at lovprise. Men når vi hører godt efter, hører vi, at det ikke er naturen, vi bliver sat til at prise. Det er heller ikke bare os, der skal lovprise. Der er al den ting, som Gud har gjort, det er alt det skabte, naturen, og os i den, og det er Guds herlighed, ikke naturens og heller ikke vor egen, lovprisningen gælder. Allerede her siger vi noget andet, end det, der er den almindelige holdning i moderniteten. Verden, naturen, vi selv, er ikke en kosmisk tilfældighed, og vi er ikke nødt til selv at skabe en mening med livet. Verden og naturen og vi er skabt af Gud. Dette første vers er således ikke blot en poetisk indledning til en natursang. Det er en lovprisning af skaberen, ikke af det skabte.

Salmen handler ikke om naturen, men om, hvordan naturen vidner om Guds ubegribelige storhed. Det bliver udfoldet i mange vers. Alverdens kongemagt kan ikke sætte et blad på en brændenælde. Et græsstrå er mere forunderligt, end et menneske har visdom til at forstå, og er i sig selv en lovprisning af skaberen. Det samme gælder skovens og markens fugle; de synger en lovsang, der lyder som harpestrengene. Det gælder også havets fisk, der med åbne munde stumt synger med i lovsange. Det gælder stjernehimlen, der blinker og vinker mig op til himlen. Så langt kan jeg med mine legemlige øjne og øren se og høre jorden, havet og himlen synge lovsang til Gud. Men min vandring går videre, så jeg, nu i ånden, følger stjernernes vinken og går videre fra den synlige himmel til himlen bag himlen og dér ser de himmelske engleskarer. Også de er Guds skabninger. Jeg finder ikke forklaringer. Tværtimod: Jo mere

jeg ser, des større er min undren. Det svar, der kan gives, lyder i sidste vers:

Op, stemmer alle folk på jord
med frydetone sammen:
Halleluja, vor Gud er stor!
Og Himlen svare: Amen!

Mennesker, fugle og fisk synger Halleluja og den store kæmpetrof af engle synger amen. Op, al den ting, som Gud har gjort er en gammel salme. Den begynder i naturglæden som er fælles for Brorson i pietismens tid i 1700 tallet og for modernitetens mennesker i det 21. århundrede. Men salmen fører os derhen, hvor der blive talt anderledes. Der bliver sagt, at jo længere vi ser den natur, der er omkring os, og som vi selv er en del af, des mindre kan vi forklare. Naturvidenskaben er kommet meget videre i dag end i 1700 tallet, men sunget i dag stiller salmen et befriende spørgsmål om, om al vor indsigt forklarer det vigtigste, eller om mine ord vil ikke meget sige, så vi alligevel må ende med at sige O, Gud, hvor er din visdom stor, din godhed kraft og rige.

I stedet for at mene, at vi kan forklare den natur, vi er en del af, og med vore forklaringer kan tage magt over den, sætter salmen os til at sige til sig tak til Gud.

Glæden over naturen fører ikke til begejstring over vort herredømme over naturen, men til lovprisning af den Gud, vi ikke kan begribe.

Himmellængsel

Når mit øje, træt af møje DDS 558

Når mit øje,
træt af møje,
vådt og mørkt af tåreregn,
ser med længsel
af sit fængsel
op mod blide Salems egn,
o, hvor svinder da min ve
bare ved derop at se!

Når mit øje henter indhold og billedsprog i Johannes' Åbenbaring. Seeren i Johannes' Åbenbaring ser dels rædsler i verden og dels herligheden i Himlen. Brorson oversætter i Når mit øje, træt af møje rædslerne i åbenbaringsbogens syner til den sorg og de smerter et menneske kan møde i en ubarmhjertig verden. Det er træt af møje, og er som i et fængsel, og er fyldt af længsel efter befrielse.

At tale religiøst om længsel har længe teologisk været ugleset. Normalteologien i 1900-tallet så den længsel som et forræderi mod menneskelivet og en flugt fra den gudgivne opgave at være jorden tro. Med den længsel blev livet gjort til en pilgrimsvandring mod himmerig. Nutidens skabelsesglade positive livssyn er en forlængelse af denne teologiske holdning, og har ikke plads til erfaringen af, at længsel er et menneskeligt grundmotiv, kendt på mangfoldige måder fra kærlighedslyrik til religiøsitet. Når mit øje, træt af møje vedkender sig den længsel, og giver den dens endelige adresse. Længslen er her længsel efter blide Salems egn, det himmelske Jerusalem, (Johannes' Åbenbaring kap. 2). Allerede ved at give rum for den længsel, svinder min smerte.

For velfærdssamfundets vilde optimisme, hvor ingen må gå ved, at de er gamle og modløse, men skal lære at tænke positivt, er det alt for negativt at skulle synge om livet som besværet og begrædeligt og at se den virkelighed, vi lever i, som et fængsel. Ja, men salmen deler ikke den art optimisme. Den er ikke skrevet til livsglade optimister, men til dem, der erfarer, at de ikke kan trække sig op ved håret af den sump af vanskeligheder og mismod, de sidder fast i. Dem vil salmen give frimodighed ved at vende deres øjne mod en glæde, der er stærkere end den møje, vi ikke kan komme fri af.

I de følgende 3 vers udmales den herlighed, længslen er rettet imod. Når vi hører den himmelske lovsang, synger vi i vers 2: O, hvor siger da min sjæl verden glædelig farvel! Den livsbekræftende moderne kristendom og velfærdsstatens ambition om at formindske dødeligheden kan være fælles om at protestere mod

denne himmellængsel og om at kalde den en falsk check på en fremtidig lykke. Men for et gammelt menneske, der ikke mere har kræfter og ikke har noget godt i vente i den tid, det har tilbage, er den opmuntring, som plejehjems-personale og familie forsøger sig med, nok så hul. I stedet for glæden ved medicinsk at blive holdt nogenlunde smertefri, synger Brorson om, at Paradisets roser nu alt med deres lugt, giver tidens åndedrag evighedens luft og smag. Det er poesi og billedsprog, men det åbner en anden udsigt. I vers 4 bliver det i slutningen til en forventningens glæde i stedet for møjsomme bestræbelser på at trække elendigheden ud. Snævre vej og korte tid, o, hvor er din ende blid!

Vers 5

Hjertemilde
Jesus lille,
som os Himlen vandt så huld!
Se, hvor dines
længsel pines
under tidens aftenkuld!
Når, o søde brudgom, da
vil du hente mig herfra?

I sidste vers skifter tonen. De store himmelbilleder lægges til side og udskiftes med Jesus lille, barnet i krybben. Vi vender os til ham i en stille bøn. Se dog, siger vi til ham, hvor pinefuld det er her i jordens aftenkuld. Vi beder dig om, at du vil opfylde vor længsel og tage os til dig.

Igen som i Op, al den ting: Her tales anderledes. De stærke livskraftige kan måske glæde sig over poesien og det formfuldendte sprog, men har ikke meget at bruge indholdet til. Men de trætte, de syge og de, der er koblet af samfundet, kan bruge en salme som denne.

Fra krybbe til kors

Den yndigste rose er funden DDS 122

Den yndigste rose er funden,
blandt stiveste torne oprunden,
vor Jesus, den dejligste pode,
blandt syndige mennesker gro'de.

Den yndigste rose er funden er en julesalme, og de første linjers billede af barn Jesus som en rose mellem tidsler anslår en juletone så enkel og poetisk, så julens evangelium giver stilhed i den støjende jul. Det kan både kirkelige og ukirkelige have brug for. Men allerede i første vers bliver der sagt mere. I fjerde linje begynder det yndefulde at krakelere. De stiveste torne bliver tolket som syndige mennesker, som Jesus voksede op iblandt. De syndige mennesker er også os. Det spolerer yndigheden. I nutidige salmer bruger man ikke gerne ordet synd. Det, der trykker mennesker nu, siger man, er ikke synden, men manglen på mening. Det er en helt legitim opgave for nutidens salmer at synge en mening ind i meningsløshed. Men hvorfor står vi sekulariserede nutidsmennesker, kirkelige eller ukirkelige, ikke af her, hvor vi bliver kaldt syndere? Måske fordi det kan være befriende at blive kaldt syndere. Vi er i nutiden gode til at psykologisere os bort fra, at der er forskel mellem godt og ondt, og mellem sandt og løgn. Vi taler ikke mere om synd, men om skyld, og skylden kan vi konvertere til skyldfølelse. Så går vi til psykolog, for at få den følelse fjernet. Men ofte må vi lære, at selvom skyldfølelsen kan dulmes, bliver skylden tilbage. Manøvren fjerner hverken skyld eller synd.

Det er overraskende, at der kan tales for den moderne bevidsthed, at der kan tales så enkelt synd. Når man bliver kaldt synd, bliver tavlen vasket ren for nutidens komplicerede psykologi. Det ligner, hvad der ligger i ordsproget, at af børn og fulde folk skal man høre sandheden. Når vi i et senere vers, bliver kaldt forhærdede tidselgemytter, ligger det befriende nær at sige, at det er jo så sandt, som det er sagt. – Og hvad så?

Vi når ned til vers 7:

Min Jesus! du stedse skal være
mit smykke, min rose, min ære,
de giftige lyster du døder
og korset så liflig forsøder.

Her øver vi os i at sige, hvad vi moderne mennesker ikke ville falde på at sige af os selv. Tit gør præster og andre velmenende kristenmennesker sig umage for at forklare, at kristendom i grunden ligger tæt på de værdier, vi i nutiden er nået frem til. Sådant synger vi ikke med Brorson. Her henvises ikke til vore værdier eller til det gode i os selv. Men der bliver åbnet en anden horisont, en anden mulighed. Det drejer sig ikke om mig. Blikket bliver rettet bort fra mig og i stedet hen på noget andet, en anden: Min Jesus, er mit smykke, min rose, min ære.

Til sidst – i vers 8 – synger vi

Lad verden mig alting betage,
lad tornene rive og nage,
lad hjertet kun dåne og briste,
min rose jeg aldrig vil miste!

Er vi fulgt med gennem de vers, der går forud, bliver vi taget med også til dette vers, der fører ind i anden frihed end den, vi i moderniteten bekender os til. Den yndefulde julestemning fra vers 1 er tilbagelagt. Vi synger om en verden, hvor vi har mistet. Vi kender en verden med smerte og lidelse. Vi ved, at vi skal dø. Men: Min rose jeg aldrig vil miste! Det er godt for mennesker, der har fået selvsikkerheden rystet, at kunne synge sådan. Det er ikke velfærdsstatsideologi. Eller danske værdier. Det lyder anderledes. Det åbner for en anden forståelse. Det er ikke nyt system. Heller ikke en ny teologi, men en indbydelse til at gå en anden vej.

Det er en god grund til at holde fast ved de gamle salmer. De siger noget, når vi kommer derhen, hvor spørgsmål, der var forgrunden i andre tider, bliver vores spørgsmål. Der er ikke grund til at bekymre sig om, om de salmer stritter mod dem, der digtes nu. De gamle salmer siger også hinanden imod. Det er kun godt. Det viser, at kristentro ikke er et system, og der er ikke en færdig rigtig teologi. Vi har en lang fælles mangeartet tradition. Den kan vi øse af i

forskellige sammenhænge. Så må vi tale videre på eget ansvar.

Litteratur:

Niels Thomsen: *Her vil ties, her vil bies.*
Forbrugervejledning til 17 Brorsonsalmes.
2016. Forlag BoD.